

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

วารสาร (Periodical) หมายถึง สิ่งพิมพ์ที่ออกเป็นประจำมีกำหนดออกแน่นอน และออกมากกว่าปีละ 1 ฉบับ โดยมีความตั้งใจที่จะพิมพ์เผยแพร่ต่อเนื่องตลอดไป แต่ละฉบับใช้ชื่อเรื่องเดียวกันและมีหมายเลขประจำฉบับ หรือวัน เดือน ปีกำกับ (Osborn, 1980 : 7) วารสารแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ เช่น วารสารวิชาการ วารสารวิจารณ์หรือปริทัศน์ วารสารพรรณนีสาระสังเขป เป็นต้น (Harvey, 1978)

วารสารเป็นทรัพยากรสารสนเทศที่สำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับห้องสมุดทุกประเภท เพราะสื่อสารสารสนเทศได้เร็วกว่าสิ่งพิมพ์ชนิดอื่นๆ วารสารจัดเป็นแหล่งข้อมูลแหล่งแรกที่ทำให้ความรู้ใหม่ ๆ และทันสมัยในวิทยาการสาขาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผลของการค้นคว้าวิจัย ข่าว ข้อมูลสถิติ ประกาศ จดหมาย การเผยแพร่ผลผลิต หรือบริการต่างๆ นอกจากนี้วารสารยังมีการจัดพิมพ์ออกมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้สนใจและบุคคลในวงการ สามารถติดตามความรู้ใหม่ๆ ได้อย่างรวดเร็ว (Osborn, 1980)

จากการที่วารสารมีลักษณะดังกล่าวข้างต้นคือ มีกำหนดออกแน่นอนและออกต่อเนื่องเป็นประจำ ทำให้วารสารมีลักษณะแตกต่างจากวัสดุสารสนเทศอื่นของห้องสมุด เมื่อห้องสมุดบอกรับวารสารชื่อใดแล้ว จะได้รับวารสารชื่อนั้นเข้าห้องสมุดอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้การจัดการวารสารแตกต่างไปจากการจัดการวัสดุสารสนเทศอื่นๆ ด้วย การจัดการวารสารยังเป็นการที่ต้องใช้ความละเอียดรอบคอบ และใช้เวลาทำงานมากในแต่ละขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การคัดเลือกและจัดการตรวจรับและลงทะเบียน การทวงถาม การเย็บเล่ม และการจัดทำเครื่องมือช่วยค้น จนถึงการใช้บริการ รวมทั้งยังเป็นงานที่ประสบปัญหาในทางปฏิบัติในขั้นตอนต่างๆ ได้มากอีกด้วย (Tuttle, 1983, and McBride, 1986) ผู้รับผิดชอบงานวารสารจึงต้องสร้างระบบงานที่ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อให้งานวารสารเกิดผลดีและมีประสิทธิภาพ

ศูนย์ประสานงานสารนิเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นศูนย์ประสานงานสาขาวิชาหนึ่งในหกสาขาวิชา ของระบบสารนิเทศทางวิชาการแห่งชาติของประเทศไทย มีกองสนเทศวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กรมวิทยาศาสตร์บริการเป็นศูนย์ประสานงาน พร้อมสมาชิกในข่ายงาน ประกอบด้วย สถาบันบริการสารนิเทศจากภาครัฐบาล รัฐวิสาหกิจ และเอกชนจำนวน 16 แห่ง แหล่งผลิตสารนิเทศวิทยาศาสตร์อีก 2 แห่ง รวมทั้งสิ้น 18 แห่ง

หน้าที่หลักของศูนย์ประสานงานสารนิเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คือ เป็นที่เก็บรวบรวมข้อมูล หรือสารนิเทศเฉพาะเรื่องจากแหล่งต่างๆ เป็นสื่อกลางแนะนำแหล่งสารนิเทศที่มีอยู่ในประเทศ เพื่อตอบสนองความต้องการของหน่วยงาน องค์กร กลุ่มบุคคล หรือผู้สนใจทั่วไป รวมทั้งดำเนินการให้บริการวัสดุประสงค์ของระบบสารนิเทศแห่งชาติ คือ เพื่อให้เกิดความร่วมมือประสานงาน และใช้ทรัพยากรสารนิเทศร่วมกันตลอดจนส่งเสริมการบริการสารนิเทศของแต่ละแห่งให้เข้มแข็งกว้างขวางขึ้น (สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการ กอสข, 2538)

ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่และวัตถุประสงค์ดังกล่าว สถาบันบริการสารนิเทศในศูนย์ประสานงานสารนิเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งประกอบด้วยห้องสมุดมหาวิทยาลัย และห้องสมุดเฉพาะจำนวน 16 แห่ง ได้ดำเนินการรวบรวมทรัพยากรสารนิเทศรูปแบบต่างๆ รวมทั้งวารสารเพื่อให้บริการผู้ใช้ ซึ่งในส่วนของวารสารนั้น ห้องสมุดในศูนย์ประสานงานฯ ได้พยายามหาแนวทางร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาการจัดการวารสารซ้ำซ้อนในข่ายงาน โดยกำหนดแนวทางคัดเลือกวารสารหลักที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กับนโยบายการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่ห้องสมุดให้บริการร่วมมือกันจัดทำบัญชีรายชื่อวารสารซ้ำซ้อน (รายงานการประชุมคณะกรรมการศูนย์ประสานงานฯ, 2533) จัดทำคู่มือตรวจสอบรายชื่อวารสารวิทยาศาสตร์ในประเทศไทย (Scientific Serials in Thai Libraries) (กัญญา จรรยาภักย์, 2535) ตลอดจนบริการระหว่างห้องสมุดในด้านวารสารโดยถ่ายสำเนาวารสารตามคำร้องขอของห้องสมุดที่สนใจ

อย่างไรก็ตามสภาพการจัดการวารสารของห้องสมุดแต่ละแห่งในศูนย์ประสานงานสารนิเทศสาขาวิทยาศาสตร์ ฯ ยังมีลักษณะค่อนข้างหลากหลายทั้งในด้านทรัพยากรวารสาร ซึ่งมีจำนวนต่ำสุดตั้งแต่ 15 รายการ (อรสิริ หนูพรหม, สัมภาษณ์, 2538) จนถึงสูงสุดมากกว่า 300 รายการ (ฉวีวรรณ สุวรรณรัตน์, สัมภาษณ์, 2538) ห้องสมุดบางแห่งมีบุคลากรรับผิดชอบงานวารสารโดยตรง ในขณะที่บางแห่งไม่มีบรรณารักษ์วารสาร แต่มีบรรณารักษ์คนเดียวทำงานทุกด้านในห้องสมุด รวมทั้งการทำงานเทคนิคและงานบริการก็มีมากน้อยแตกต่างกันไป (เรณู เศรษฐยานนท์,

สัมพันธ, 2538) สภาพดังกล่าวส่งผลให้ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดไม่สามารถพัฒนาได้เท่าที่ควร

จากสภาพและปัญหาของการจัดการวารสารข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการวารสารของห้องสมุดในศูนย์ประสานงานฯที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อจะได้ทราบถึงสภาพการจัดการวารสาร ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด ปัญหา และแนวทางแก้ไข ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นแนวทางปฏิบัติงาน และแก้ไขปัญหการจัดการวารสาร ตลอดจนเป็นแนวทางปรับปรุงความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในศูนย์ประสานงานสารนิเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในงานวารสารให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษา

1. สภาพการจัดการวารสารของห้องสมุดในศูนย์ประสานงานสารนิเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในด้านงานบริหาร งานเทคนิค และงานบริการ ตลอดจนความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในงานวารสาร
2. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการวารสารของห้องสมุดในศูนย์ประสานงานสารนิเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สมมุติฐาน

1. ห้องสมุดในศูนย์ประสานงานสารนิเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีส่วนใหญ่จัดการวารสารโดยไม่มีแผนวารสารแยกออกมาโดยเฉพาะ บอกรับวารสารโดยใช้ตัวแทนบอกรับวารสาร และให้บริการสำเนาหน้าสารบัญวารสาร
2. ห้องสมุดในศูนย์ประสานงานสารนิเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประสบปัญหาการจัดการวารสารด้านงานเทคนิค ในระดับที่สูงกว่าปัญหาด้านบริหารและด้านบริการ

ขอบเขตของการวิจัย

1. การจัดการวารสาร ที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะวารสารในรูปแบบสิ่งพิมพ์ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยไม่ครอบคลุมถึงวารสารในรูปแบบวัสดุย่อส่วนและซีดีรอม
2. การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาการจัดการวารสารของห้องสมุดในศูนย์ประสานงานสารสนเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เฉพาะแหล่งที่รวบรวม และให้บริการวารสารเท่านั้น ในการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นพบว่าจากจำนวนห้องสมุดในศูนย์ประสานงานสารสนเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 18 แห่ง มีแหล่งที่ทำหน้าที่รวบรวมและให้บริการวารสาร 16 แห่ง จำแนกได้เป็นห้องสมุดเฉพาะ 12 แห่ง และห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา 4 แห่ง ดังนี้ คือ

ห้องสมุดเฉพาะ

สังกัดหน่วยงานรัฐบาลและรัฐวิสาหกิจ

1. กองสนเทศวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กรมวิทยาศาสตร์บริการ
2. ฝ่ายสารสนเทศและบริการ กองแผนงาน กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน
3. ห้องสมุดกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
4. ห้องสมุดมาตรฐาน ฝ่ายห้องสมุดและสารสนเทศ
สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
5. ห้องสมุดสำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติ
6. ห้องสมุดสำนักพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
7. ศูนย์ข้อมูลข้อสนเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์
เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม
8. ศูนย์ข้อมูลทรัพย์สินทางปัญญา กรมทรัพย์สินทางปัญญา
9. ศูนย์ข้อสนเทศการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
10. ศูนย์บริการเอกสารการวิจัยแห่งประเทศไทย สถาบันวิจัย
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

สังกัดหน่วยงานเอกชน

11. ศูนย์สารสนเทศทางเทคโนโลยี สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น
12. ศูนย์สารสนเทศ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ

13. งานบรรณาสารสนเทศ คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
14. ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
15. ห้องสมุดสตางค์ มงคลสุข คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
16. สำนักหอสมุดกลาง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ในการรวบรวมข้อมูลการจัดการวารสารของห้องสมุดในศูนย์ประสานงานสารนิเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใช้วิธีสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบงานวารสารแห่งละ 1 คน รวมจำนวน 16 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการวารสารจากหนังสือ วารสาร เอกสาร งานวิจัยทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ

2. สร้างเครื่องมือวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เพื่อสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบงานวารสารเกี่ยวกับสภาพการจัดการวารสารของห้องสมุดในศูนย์ประสานงานสารนิเทศสาขาวิทยาศาสตร์ฯ แบบสัมภาษณ์แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1. ข้อมูลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ และตำแหน่งของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการจัดการวารสารในด้านงานบริหาร ด้านงานเทคนิค และด้านงานบริการ ตลอดจนความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในงานวารสาร

ตอนที่ 3. ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการวารสารในด้านงานบริหาร งานเทคนิค และงานบริการ ตลอดจนความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในงานวารสาร

3. ทดสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือวิจัยโดยสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบงานวารสารในห้องสมุดเฉพาะสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ไม่ได้เป็นห้องสมุดในข่ายงานศูนย์ประสานงานสารนิเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 1 คน รวม 4 คน

4. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์

5. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบงานวารสารของห้องสมุดในศูนย์ประสานงานสารสนเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จำนวน 16 คน
6. วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยการคำนวณหาค่าทางสถิติได้แก่ การแจกแจงความถี่ หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยนำเสนอข้อมูลในรูปความเรียงและตาราง
7. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางปฏิบัติงานและแก้ไขปัญหาการจัดการวารสารของห้องสมุดในศูนย์ประสานงานสารสนเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
2. เป็นแนวทางปรับปรุงความร่วมมือด้านวารสารระหว่างห้องสมุดในศูนย์ประสานงานสารสนเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

คำอธิบายศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

วารสาร หมายถึง สิ่งพิมพ์ที่มีกำหนดออกแน่นอน ออกต่อเนื่องเป็นระยะและออกมากกว่าปีละ 1 ฉบับ แต่ละฉบับมีหมายเลขประจำฉบับ และมีวัน เดือน ปี กำกับ

การจัดการวารสาร หมายถึง การดำเนินการวารสารในด้านงานบริหาร งานเทคนิค และงานบริการ รวมทั้งความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในงานวารสาร

งานบริหาร หมายถึง โครงสร้างการบริหารงานวารสาร งบประมาณ บุคลากร รูปแบบและจำนวนทรัพยากรวารสาร

งานเทคนิค หมายถึง การคัดเลือกและจัดหา งานเตรียมวารสารเพื่อบริการ (การตรวจรับและลงทะเบียน การทวงถาม การเย็บเล่มและการจัดเก็บ) และการทำเครื่องมือช่วยค้น

งานบริการ หมายถึง ประเภทของบริการวารสารที่ห้องสมุดจัดให้ผู้ใช้อย่างสม่ำเสมอ

ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในงานวารสาร หมายถึง ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดตั้งแต่ 2 แห่งขึ้นไป ร่วมมือกันเพื่อส่งเสริมและเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรวารสารร่วมกัน หรือการให้บริการแก่ผู้ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการได้กว้างขวางขึ้น